

Tomasz Bojar-Fijałkowski

CZYNY ZABRONIONE PRAWEM SANITARNYM

O ile stosunkowo wyższa jest świadomość i wiedza na temat czynów zabronionych Kodeksem karnym i Kodeksem wykroczeń, o tyle nawet doktryna zdecydowanie rzadziej pochyla się nad przepisami karnymi w szczegółowych, czasem niezwykle wąskich i specjalistycznych, regulacjach prawa administracyjnego materialnego. Prawo ochrony przyrody, prawa zwierząt, czy prawo budowlane należą do lepiej opisanych, ale prawo sanitarne, od dość dawna w ogóle pomijane w doktrynie prawa publicznego, już nie. Stąd warto zastanowić się, w pierwszej kolejności, czym jest prawo sanitarne, a w drugiej czy i ewentualnie jakie czyny oraz jak ono penalizuje. Celowi temu służy niniejsze opracowanie.

Część pierwsza pracy, dość zwięzłe, przedstawia koncepcję prawa sanitarnego jako prawa publicznego i wskazuje instrumenty jego realizacji, w tym administracyjnoprawne niepodlegające dalszej analizie oraz karne stanowiące przedmiot dalszych rozważań. Część druga poświęcona jest czynom zabronionym stypizowanym w tych regulacjach, które autor utożsamia z prawem sanitarnym chroniącym elementy środowiska. Część trzecia przedstawia regulacje ukierunkowane na ochronę zdrowia człowieka. Całość kończą wnioski.

Prawo sanitarne to zbiór przepisów prawa publicznego regulujących szerokie spektrum działalności, zarówno w zakresie usług jak i towarów publicznych i oferowanych przez sektor prywatny, mając na celu ochronę zdrowia publicznego. Prawo sanitarne korzysta w tym celu zarówno z regulacji utożsamianych z prawem środowiska jak i prawem zdrowia publicznego, z obydwoma tymi obszarami koreluje i ma części wspólne. Prawo sanitarne, będące dziś obszarem badawczym prawa administracyjnego materialnego, w okresie II RP integrowało zagadnienia współcześnie rozwinięte w samodzielne gałęzie i dziedziny jak choćby prawo budowlane, prawo medyczne, prawo środowiska, czy prawo turystyczne i uzdrowiskowe.

Prawo sanitarne, patrząc przedmiotowo, chroni elementy środowiska, jako mogące wywierać negatywny wpływ na zdrowie publiczne, równocześnie chroniąc zdrowie jednostki będące częścią zdrowia publicznego. Ochrona ta dotyczy wód

przeznaczonych do spożycia przez ludzi, wody w kąpieliskach i w miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli oraz wody na pływalniach i w atrakcjach wodnych. Chroniącymi elementy środowiska regulacjami prawa sanitarnego są także te związane z procesem inwestycyjno-budowlanym, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym, ocenami oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, projektowaniem i użytkowaniem budowli. Regulacje prawa sanitarnego obserwujemy w obszarze gospodarki odpadami, odprowadzaniu ścieków, ochronie przed substancjami chemicznymi i ich mieszaninami oraz produktami biobójczymi i promieniowaniem radioaktywnym.

Prawo sanitarne skupia się także na ochronie człowieka regulacjami z zakresu kontroli żywności i żywienia, bezpieczeństwa epidemiologicznego. Do tego obszaru zalicza się także kontrola dynamicznie rozwijającej się produkcji kosmetyków oraz usług związanych z urodą, przeciwdziałanie narkomanii i zwalczanie tak zwanych dopalaczy, jakość środowiska pracy i postępowania w zakresie chorób zawodowych. Katalog obszarów regulacji prawa sanitarnego dopełniają regulacje lokalizacji i prowadzenia cmentarzy, ekshumacji i przewozu zwłok a nawet elementy prawa energetycznego.

Podstawową formą działania, jaką dla administracji sanitarnej przewiduje ustawodawca jest akt administracyjny, coraz częściej zastępowany niewiązującymi opiniami i zaleceniami, oraz instrumenty egzekucji administracyjnej. Wyraźnie widać także wzrastającą rolę działań faktycznych, co jest cechą całego współczesnego polskiego prawa publicznego. Mówiąc o sankcjach, w prawie sanitarnym, przodują sankcje administracyjne, szczególnie kary administracyjne jako środki prawne, które mają zapewnić przestrzeganie i realizację norm prawa administracyjnego. Regulacje dotyczące kar administracyjnych wyznaczają treść relacji podmiotów zewnętrznych wobec administracji i samej administracji w sytuacjach, gdy te podmioty wbrew ciążącym na nich obowiązków nie realizują norm prawa administracyjnego¹.

Kara pieniężna to pojęcie określające rodzaj sankcji administracyjnej oraz element odpowiedzialności administracyjnoprawnej². Sprowadza się ona do wydania przez organ administracji publicznej nakazu uiszczenia określonej kwoty przez podmiot, który nie wykonywał lub wykonywał nienależycie ciążący na nim obowiązek administracyjny. Interpretacje pojęcia administracyjnej kary pieniężnej odnajdujemy w bogatym orzecznictwie³, pochodzącym szczególnie sprzed wprowadzenia definicji ustawowej. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks Postępowania Administracyjnego, od nowelizacji w roku 2017, w art. 189b mówi, że przez admi-

¹ J. Filipek, *Sankcjonowane i sankcjonujące stosunki administracyjnoprawne* (w:) *Księga pamiątkowa prof. E. Ochendowskiego*, Toruń 1999, s. 79.

² J. Jendrośka, *Kary administracyjne* (w:) *Księga jubileuszowa Profesora Marka Mazurkiewicza. Studia z dziedziny prawa finansowego, prawa konstytucyjnego i ochrony środowiska*, red. R. Mastalski, Wrocław 2001, s. 48.

³ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 24 czerwca 2014 roku, sygn. II SA/OI 419/14; wyrok TK w wyroku z dnia 1 marca 1994 roku, U. 7/93, OTK ZU 1994, cz. I, poz. 5. 11; wyrok TK z dnia 24 stycznia 2006 r., SK 52/04, OTK ZU nr 1/A/2006, poz. 6. 12; wyrok TK z dnia 15 stycznia 2007 r., P 19/06, OTK ZU nr 1/A/2007, poz. 2.

nistracyjną karę pieniężną rozumie się określoną w ustawie sankcją o charakterze pieniężnym, nakładaną przez organ administracji publicznej, w drodze decyzji, w następstwie naruszenia prawa polegającego na niedopełnieniu obowiązku albo naruszeniu zakazu ciążącego na osobie fizycznej, osobie prawnej albo jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej⁴.

Powyższe nie wyklucza stosowania przez prawo sanitarne także sankcji karanych. Szczególnie w okresie II RP prawo sanitarne wyposażane było w takie instrumenty. Współcześnie ma to miejsce, ale nie we wszystkich obszarach regulacji. Kodeksowymi czynami zabronionymi z zakresu prawa sanitarnego są wykroczenia wskazane w art. 109-111 i 113-117 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku Kodeksu Wykroczeń⁵ oraz przestępstwa z art. 165 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny⁶. Z uwagi na charakter niniejszego opracowania nie stanowią one przedmiotu zainteresowania. Dalsza część pracy skupi się więc na pozakodeksowych czynach zabronionych związanych z naruszeniem prawa sanitarnego.

Obszarem szczególnie bogatej regulacji prawa sanitarnego jest ochrona jakości wody. Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 roku o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków⁷ przewiduje szereg czynów zabronionych i zagrożonych sankcją karną. Art. 28. UoZZZ mówi, że ten kto bez uprzedniego zawarcia umowy na dostarczanie wody i odprowadzania ścieków z przedsiębiorstwem wodociągowo-kanalizacyjnym pobiera wodę z urządzeń wodociągowych podlega karze grzywny do 5.000 zł. Takiej samej karze podlega także ten, kto uszkadza wodomierz główny, zrywa lub uszkadza plomby umieszczone na wodomierzach, urządzeniach pomiarowych lub zaworze odcinającym, a także wpływa na zmianę, zatrzymanie lub utratę właściwości lub funkcji metrologicznych wodomierza głównego lub urządzenia pomiarowego oraz nie dopuszcza przedstawiciela przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego do zainstalowania lub demontażu wodomierza głównego, przeprowadzenia kontroli urządzenia, przeprowadzenia przeglądów i napraw, odcięcia przyłącza wodociągowego lub przyłącza kanalizacyjnego lub założenia plomb czy też usunięcia awarii. Natomiast ten, kto bez uprzedniego zawarcia powyższej umowy wprowadza ścieki do urządzeń kanalizacyjnych podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny do 10.000 zł. Karze takiej podlega także ten, kto nie stosuje się do zakazów wprowadzania ścieków bytowych i ścieków przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych przeznaczonych do odprowadzania wód opadowych lub roztopowych, a także wprowadzania tych wód opadowych i roztopowych oraz wód drenażowych do kanalizacji sanitarnej oraz wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych: odpadów stałych, które mogą powodować zmniejszenie przepustowości przewodów kanalizacyjnych, odpadów płynnych niemieszających się z wodą, substancji żrących i toksycznych, odpadów i ścieków z hodowli zwierząt oraz ze ścieków zawierających chorobotwórcze drobnoustroje. W razie skazania za powyższe wykroczenie lub prze-

⁴ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2096 z późn. zm.

⁵ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 618 z późn. zm.

⁶ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 z późn. zm.

⁷ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1152 z późn. zm. dalej jako „UoZZZ”.

stępstwo sąd może orzec nawiązkę na rzecz przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego, w wysokości 1.000 zł za każdy miesiąc, w którym nastąpiło bezumowne pobieranie wody z urządzeń wodociągowych lub wprowadzanie ścieków do urządzeń kanalizacyjnych tego przedsiębiorstwa.

Z kolei ustawa z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach⁸ w art. 10 przewiduje karę grzywny za prowadzenie bez zezwolenia działalności polegającej na opróżnianiu zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych, ochronie przed bezdomnymi zwierzętami, prowadzeniu schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części. Karze grzywny podlegają także właściciele nieruchomości niewłaściwie zapewniający utrzymanie czystości i porządku w zakresie:

- wyposażenia nieruchomości w pojemniki służące do zbierania odpadów komunalnych oraz utrzymywanie tych pojemników w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym,
- przyłączenia nieruchomości do istniejącej sieci kanalizacyjnej lub wyposażenie nieruchomości w zbiornik bezodpływowy nieczystości ciekłych lub w przydomową oczyszczalnię ścieków bytowych,
- zbierania powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych,
- gromadzenia nieczystości ciekłych w zbiornikach bezodpływowych,
- pozbywania się zebranych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych oraz nieczystości ciekłych w sposób zgodny z przepisami prawa,
- uprzątnięcie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z chodników położonych wzdłuż nieruchomości.

Bezpieczeństwo chemiczne, będące częścią regulacji prawa sanitarnego jest raczej rzadko przedmiotem zainteresowań doktryny. Podstawowa dla tej materii ustawa z dnia 25 lutego 2011 roku o substancjach chemicznych i ich mieszaninach⁹ zawiera bardzo szeroki katalog przepisów karnych. Według jej art. 31, kto wbrew decyzji zakazującej, wprowadza do obrotu mieszaninę stwarzającą niedopuszczalne zagrożenie dla zdrowia człowieka lub zagrożenie dla środowiska lub substancję bez wymaganego raportu bezpieczeństwa chemicznego lub wprowadza do obrotu detergent, co do którego istnieją uzasadnione podstawy, aby przypuszczać, że stwarza zagrożenie dla zdrowia człowieka lub zagrożenie dla środowiska, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do lat 2.

Co warte odnotowania UoSChiM w szeregu przepisów wskazuje, jako podstawę dla odpowiedzialności karnej, inne regulacje, w tym szczególnie złamanie norm wskazanych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 649/2012 z dnia 4 lipca 2012 roku dotyczącym wywozu i przywozu niebezpiecznych chemikaliów¹⁰. Kara grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2 grozi za wywóz chemikaliów i wyrobów, których stosowanie jest zakazane w Unii

⁸ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1454 z późn. zm.

⁹ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 143 z późn. zm. dalej jako „UoSChiM”.

¹⁰ OJ L 201, z dnia 27 lipca 2012 r., s. 60–106, dalej jako „Rozporządzenie 649/2012”.

dla ochrony zdrowia ludzkiego lub środowiska, a które są szczegółowo wymienione w załączniku V do Rozporządzenia 649/2012. Natomiast kara grzywny grozi za wywóz chemikaliów wymienionych w części I załącznika I do Rozporządzenia 649/2012 bez zgłoszenia w terminie 35 dni właściwemu polskiemu organowi administracji oraz za niepoinformowanie tegoż organu o wielkości wywozu i przywozu w roku poprzednim chemikaliów w postaci substancji lub substancji zawartych w mieszaninach lub wyrobach wymienionych w załączniku I. Takiej samej karze podlega ten kto wbrew przepisom Rozporządzenia nr 649/2012 dokonuje wywozu chemikaliów bez stosowanego w Unii Europejskiej oznakowania lub bez wymaganej karty charakterystyki.

UoSChiM odwołuje się także do Rozporządzenia (WE) nr 648/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 roku w sprawie detergentów¹¹. Według art. 34 UoSChiM kto bez wymaganej zgody na odstępstwo wprowadza do obrotu środek powierzchniowo czynny przeznaczony do stosowania w detergentach lub detergent zawierający środek powierzchniowo czynny, niespełniający warunków określonych w Rozporządzeniu 648/2004, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do lat 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew warunkom odstępstwa wprowadza do obrotu lub stosuje środek powierzchniowo czynny przeznaczony do stosowania w detergentach lub detergent zawierający środek powierzchniowo czynny oraz ten kto wprowadza do obrotu detergenty niespełniające wymagań dotyczących ograniczeń zawartości fosforanów i innych związków fosforu, o których szczegółowo mówi załącznik VIa do tego Rozporządzenia 648/2004. UoSChiM przewiduje także karę grzywny za niezgodne z prawem unijnym wprowadzenie do obrotu detergentu bez wymaganego oznakowania albo niewłaściwie oznakowanego, w szczególności bez wymaganych informacji na opakowaniach lub w dokumentacji towarzyszącej detergentom transportowanym luzem oraz za nieudzielenie takich informacji właściwym organom i nie upublicznianie ich na stronie internetowej produktu.

Art. 36 UoSChiM przewiduje grzywnę, ograniczenie wolności lub pozbawienie wolności do lat 2 dla tego, kto mimo wprowadzonych prawem ograniczeń produkuje, wprowadza do obrotu lub stosuje substancję niebezpieczną, substancję stwarzającą zagrożenie, mieszaninę niebezpieczną, mieszaninę stwarzającą zagrożenie lub wyrób zawierający taką substancję lub mieszaninę. Taka sama kara grozi za naruszenie Rozporządzenia (WE) NR 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów, zmieniające dyrektywę 1999/45/WE oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 793/93 i rozporządzenie Komisji (WE) nr 1488/94, jak również dyrektywę Rady 76/769/EWG i dyrektywy Komisji 91/155/EWG, 93/67/EWG, 93/105/WE i 2000/21/WE¹² w zakresie produkcji i wprowadzania do obrotu tam określonych substancji i ich importu wbrew warunkom zezwolenia. Ponieważ Rozporządzenia

¹¹ OJ L 104, z dnia 8 kwietnia 2004 r., s. 1–35, dalej jako „Rozporządzenie 648/2004”.

¹² OJ L 396, z dnia 30 grudnia 2006 r., s.1, dalej jako „Rozporządzenia 1907/2006”.

1907/2006 reguluje testowanie substancji na zwierzętach kręgowych, UoSChIM przewiduje sankcje grzywny, ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku za wykonywania lub zlecenie takich badań wbrew standardom unijnym.

Dalsze przepisy karne w UoSChIM odnoszące się do łamania prawa unijnego dotyczą między innymi braku stosowania i zaleca używanie odpowiednich środków w celu właściwej kontroli ryzyka, obrotu substancjami i mieszaninami bez dokonania klasyfikacji według Rozporządzenia (WE) NR 1272/2008 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2008 roku w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniające i uchylające dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1907/2006¹³. Grzywna grozi także za nieklasyfikowanie substancji, która nie została jeszcze wprowadzona do obrotu, lub klasyfikuje ją w sposób niespełniający wymagań określonych w Rozporządzeniu 1272/2008 oraz za wprowadzanie do obrotu substancji niebezpiecznej lub mieszaniny niebezpiecznej, lub mieszaniny wymagającej szczególnego sposobu oznakowania, bez tego oznakowania lub z oznakowaniem niespełniającym wymagań. Tej samej karze podlega, kto nie umieszcza na etykiecie substancji lub mieszaniny wymaganego numeru zezwolenia przed ich wprowadzeniem do obrotu oraz ten kto wprowadza do obrotu substancję lub mieszaninę stwarzającą zagrożenie bez właściwego oznakowania oraz ten, kto nie aktualizuje informacji zawartych na etykiecie.

Art. 45 UoSChIM przewiduje natomiast karę grzywny za niezapewnienie należytego oznakowania pojemników i zbiorników służących do przechowywania substancji stwarzających zagrożenie lub mieszanin stwarzających zagrożenie oraz do pracy z nimi, rurociągów zawierających substancje stwarzające zagrożenie lub mieszaniny stwarzające zagrożenie lub służących do ich transportowania oraz miejsc, w których są składowane znaczące ilości substancji stwarzających zagrożenie lub mieszanin stwarzających zagrożenie. Następny artykuł również przewiduje karę grzywny wobec zaniechania zapewnienia wymaganych opakowań substancji niebezpiecznych i mieszanin niebezpiecznych. Zakazana jest także, mocną art. 47 UoSChIM, pod karą grzywny, reklama substancji niebezpiecznej bez wymienienia kategorii, do której lub których jest ona zaklasyfikowana oraz zamieszczanie reklamy mieszaniny niebezpiecznej lub mieszaniny niezawierającej informacji o rodzaju lub rodzajach zagrożeń. Ustawa ta zawiera w dalszych artykułach kolejne regulacje względem reklamy substancji chemicznych.

Art. 49 UoSChIM w oparciu o wymogi Rozporządzenia 1907/2006 penalizuje pod karą grzywny niedopełnienie obowiązku wprowadzenia do dokumentów rejestracyjnych nowych informacji i nieprzedłożenie ich właściwemu organowi lub niedokonanie wymaganej aktualizacji takich dokumentów rejestracyjnych. Natomiast za przeprowadzenie nowych badań substancji chemicznych na zwierzętach, na naczelnych innych niż ludzie albo badania na ludziach, zakazanych Rozporządzeniem 1272/2008, grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo kara pozbawienia wolności do roku. Grzywna grozi natomiast dostawcy substancji lub mieszaniny za niedo-

¹³ OJ L 353, z dnia 31 grudnia 2008 r., s. 1–1355, dalej jako „Rozporządzenie 1272/2008”.

starczenie wymaganej karty charakterystyki produktu lub za dostarczenie niezaktualizowanej karty. Bardzo szczegółowo opisane czyny zabronione stanowiące wykroczenie lub przestępstwo UoSChIM zawiera art. 51-64. Należą do nich między innymi zaniechania w zakresie:

- polityki informacyjnej uczestników łańcucha dostaw,
- raportu bezpieczeństwa chemicznego,
- raportowania i informowania do właściwych organów administracji publicznej,
- zgłoszenia do właściwych organów administracji publicznej chęci wprowadzenia do obrotu określonych substancji lub nie uaktualnia takiego zgłoszenia,
- zapewnienia swoim pracownikom i ich przedstawicielom dostępu do informacji o substancji lub mieszaninie, które stosują lub na które mogą być narażeni w trakcie swojej pracy,
- uszczuplenia opłaty lub należności publicznoprawnych dotyczących rejestracji obrotu substancjami chemicznymi i ich mieszaninami.

Z kolei ustawa z dnia 9 października 2015 roku produktach biobójczych¹⁴ przewiduje w art. 45 grzywnę, karę ograniczenia wolności albo karę pozbawienia wolności do lat 2 za handel produktami biobójczym bez zezwolenia. Takiej samej karze, zgodnie z art. 46 podlega ten kto:

- wprowadza do obrotu produkt biobójczy nieopakowany lub nieoznakowany zgodnie z wymogami,
- reklamuje produkt biobójczy niezgodnie z przepisami prawa,
- nie przechowuje w odniesieniu do procesu produkcji odpowiedniej dokumentacji lub nie przechowuje próbek serii produkcyjnych produktu biobójczego,
- udostępnia na rynku produkt biobójczy zawierający informacje niezgodne z oznakowaniem wprowadzonego do obrotu produktu biobójczego.

Prawo sanitarne chroniące zdrowie człowieka to, między innymi, prawo żywności i żywienia uregulowane w Polsce ustawą z dnia 25 sierpnia 2006 roku o bezpieczeństwie żywności i żywienia¹⁵. Zawiera ona szereg sankcji karnych za czyny zabronione. Przykładowo art. 96 UoBŻŻ wskazuje, że ten, kto produkuje lub wprowadza do obrotu środek spożywczy powszechnie spożywany szkodliwy dla zdrowia lub życia człowieka, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. W przypadku środka spożywczego specjalnego przeznaczenia żywieniowego, suplementu diety lub nowej żywności kara pozbawienia wolności sięga lat 3. Natomiast, jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia tych przestępstwa stałe źródło dochodów albo dopuszcza się ich w stosunku do środków spożywczych o znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5. Jeżeli jednak sprawca czynów określonych działa nieumyślnie, grozi mu ograniczenie wolności albo pozbawienia wolności do roku. Wedle art. 97 UoBŻŻ kto produkuje lub wprowadza do obrotu środek spożywczy zepsuty lub zafałszowany podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Natomiast jeżeli

¹⁴ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2231 z późn. zm.

¹⁵ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1541 z późn. zm. dalej jako „UoBŻŻ”.

sprawca dopuszcza się takiego przestępstwa w stosunku do środków spożywczych o znacznej wartości podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 3. Art. 98 UoBŻŻ penalizuje prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie sprzedaży żywności „na odległość”, w tym sprzedaży wysyłkowej i przez internet, bez uzyskania wpisu do odpowiedniego rejestru zakładów podlega karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, co może być zmienione na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 3, gdy sprawca uczynił sobie z tego przestępstwa stałe źródło dochodów albo dopuszcza się go w stosunku do żywności o znacznej wartości. Art. 99 UoBŻŻ wskazuje, że ten, kto znakuje żywność genetycznie zmodyfikowaną niezgodnie z wymaganiami prawa unijnego lub wprowadza do obrotu żywność genetycznie zmodyfikowaną bez uzyskania właściwego zezwolenia, albo dokonuje tej czynności niezgodnie z warunkami określonymi w tym zezwoleniu, jak również nie wykonuje obowiązku monitoringu wprowadzonej do obrotu żywności genetycznie zmodyfikowanej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Ta sama odpowiedzialność grozi temu, kto nie wycofuje z obrotu żywności genetycznie zmodyfikowanej, która nie spełnia wymogów określonych w przepisach unijnych, nie stosuje się do decyzji w sprawie przywozu organizmów genetycznie zmodyfikowanych przeznaczonych do bezpośredniego wykorzystania jako żywność albo do ich przetwarzania, dokonuje transgranicznego przemieszczania organizmów genetycznie zmodyfikowanych przeznaczonych do bezpośredniego wykorzystania jako żywność lub do ich przetwarzania w sposób niezgodny z prawem. Takiej samej karze podlega, ten kto wprowadza do obrotu tzw. „nową żywność” bez uzyskania właściwego zezwolenia lub niewłaściwie ją znakuje. Natomiast według art. 100 UoBŻŻ podlega karze grzywny kto:

- używa do produkcji lub wprowadza do obrotu środek spożywczy po upływie terminu przydatności do spożycia lub daty minimalnej trwałości,
- dokonuje napromieniania żywności bez uzyskania zgody, administracji sanitarnej lub niezgodnie z warunkami w niej określonymi,
- wprowadza po raz pierwszy do obrotu środek bez powiadomienia Głównego Inspektora Sanitarnego,
- reklamuje lub prowadzi działalność promocyjną preparatów do początkowego żywienia niemowląt wbrew zakazowi,
- prowadzi działalność promocyjną przedmiotów służących do karmienia niemowląt wbrew zakazowi,
- oferuje lub dostarcza preparaty do początkowego żywienia niemowląt oraz przedmioty służące do karmienia niemowląt, ich próbki lub inne przedmioty tego typu o charakterze promocyjnym, konsumentom wbrew zakazowi,
- nie wykonuje czynności w zakresie identyfikacji dostawców lub odbiorców żywności wbrew obowiązkowi,
- nie wdraża w zakładzie procedur opartych na zasadach systemu HACCP wbrew obowiązkowi lub nie przestrzega wymagań higienicznych, wbrew obowiązkowi,

- wprowadza do obrotu jako naturalną wodę mineralną wodę, która nie została uznana w trybie określonym w prawie sanitarnym przez Głównego Inspektora Sanitarnego,
- wykonuje czynności klasyfikatora grzybów lub grzyboznawcy bez posiadania określonych uprawnień,
- zatrudnia osoby, co do których stwierdzone zostały przeciwwskazania do wykonywania prac, przy wykonywaniu których istnieje możliwość przeniesienia zakażenia na inne osoby wbrew zakazowi lub osoby nieposiadające orzeczeń lekarskich do celów sanitarno-epidemiologicznych o braku przeciwwskazań do wykonywania prac, przy wykonywaniu których istnieje możliwość przeniesienia zakażenia na inne osoby,
- wprowadza do obrotu materiał lub wyrób przeznaczony do kontaktu z żywnością niespełniający wymagań,
- nie przestrzega w zakładzie działającym na rynku materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością zasad dobrej praktyki produkcyjnej,
- prowadzi proces recyklingu materiałów i wyrobów z tworzyw sztucznych, bez zezwolenia lub w sposób niezgodny z warunkami określonymi w tym zezwoleniu,
- prowadzi działalność w zakresie produkcji lub obrotu materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z żywnością, w tym materiałami i wyrobami z tworzyw sztucznych pochodzącymi z recyklingu, bez złożenia wniosku o wpis do rejestru zakładów w trybie i na zasadach określonych w prawie,
- nie umieszcza w miejscu zbywania żywności w ramach rolniczego handlu detalicznego właściwego oznaczenia lub podaje w tym oznaczeniu informacje niepełne lub nieprawdziwe.

W sprawach powyższych czynów orzekanie następuje w trybie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 roku Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁶.

Ustawa z dnia 30 marca 2001 roku o kosmetykach¹⁷ także przewidywała odpowiedzialność karną. Jej art. 14 mówił, że karze grzywny podlega ten, kto bez zgłoszenia do krajowego systemu wprowadza kosmetyk do obrotu, lub wprowadza do obrotu kosmetyk po upływie terminu trwałości. Karę grzywny lub pozbawienia wolności do lat 2 przewidywano za wprowadzanie do obrotu kosmetyków wbrew wydanemu zakazowi, co skutkowało także przepadkiem takich kosmetyków. Tymczasem akt, który ową ustawę zastąpił, czyli ustawa z dnia 4 października 2018 roku o produktach kosmetycznych¹⁸ przewiduje, w art. 26-46, za wszystkie te czyny wyłącznie odpowiedzialność administracyjną w postaci kar pieniężnych, choć w dość sporych kwotach, bo sięgających 100.000 zł.

Problematyka epidemiologiczna, w tym kwestie zakażeń i chorób zakaźnych oraz szczepień, stanowią tradycyjnie trzon prawa sanitarnego. Przy czym, podsta-

¹⁶ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 475 z późn. zm.

¹⁷ t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 475 z późn. zm.

¹⁸ Dz. U. z 2018 r. poz. 2227 z późn. zm.

wowa dla tej problematyki regulacja, jaką jest ustawa z dnia 5 grudnia 2008 roku o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi¹⁹, przewiduje szereg czynów zabronionych i penalizowanych na gruncie prawa karnego. I tak art. 49 UoZZChZ stanowi, że ten, kto nie będąc uprawnionym, przywozi, przewozi, przekazuje, namnaża, wywozi, przechowuje, rozprzestrzenia, nabywa, pomaga w zbyciu biologicznych czynników chorobotwórczych lub wykorzystując te czynniki w inny sposób, stwarza zagrożenie dla zdrowia publicznego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jak wskazuje art. 50 UoZZChZ, kto wbrew obowiązкови, nie wdraża lub nie stosuje procedur zapewniających ochronę przed zakażeniami oraz chorobami zakaźnymi, lub nie przestrzega wymagań higieniczno-sanitarnych albo nie podejmuje określonych przepisami prawa działań przeciwdziałania szerzeniu się zakażeń szpitalnych podlega karze grzywny. Według art. 51 UoZZChZ, kto nie będąc uprawnionym, przeprowadza szczepienia ochronne lub wbrew obowiązкови prowadzenia dokumentacji medycznej dotyczącej szczepień ochronnych, nie dokonuje wpisu szczepienia, nie wystawia zaświadczenia o wykonaniu szczepienia, lub nie prowadzi dokumentacji medycznej w tym zakresie, lub prowadzi ją nierzetelnie albo nie zawiadamia pacjenta lub osoby sprawującej prawną pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną albo opiekuna faktycznego o obowiązku poddania się obowiązkowym szczepieniom ochronnym, lub nie informuje o ochronnych szczepieniach zalecanych, podlega karze grzywny. Takiej samej karze, według art. 52 UoZZChZ podlega ten, kto wbrew obowiązкови nie poucza pacjenta, osoby sprawującej prawną pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną albo opiekuna faktycznego o środkach ostrożności zapobiegających przeniesieniu zakażenia na inne osoby lub nie informuje zakażonego o konieczności zgłoszenia się do lekarza jego partnera lub partnerów seksualnych, jak również nie zgłasza niepożądanego odczynu poszczepiennego, nie zgłasza zakażenia, zachorowania na chorobę zakaźną lub zgonu z powodu zakażenia, lub choroby zakaźnej albo ich podejrzenia albo nie zgłasza dodatniego wyniku badania w kierunku biologicznych czynników chorobotwórczych, które wywołują zakażenie lub chorobę zakaźną. Równocześnie karą grzywny ukarany może być, zgodnie z art. 53 UoZZChZ ten, kto będąc pracownikiem podmiotu leczniczego lub wykonuje świadczenia lecznicze na podstawie umowy cywilno-prawnej a nie wykonuje decyzji o skierowaniu do pracy przy zapobieganiu oraz zwalczaniu epidemii.

Poniekąd z braku pomysłu i przy braku sukcesów we wcześniejszej walce z nowymi substancjami psychoaktywnymi ustawodawca przypisał te działania do zakresu administracji sanitarnej, tym samym włączając do prawa sanitarnego. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii²⁰ w części poświęconej tzw. dopalaczom stanowi, iż środek zastępczy, dopóki nie ustali się jego składu, może być objęty jedynie sankcją administracyjną. Dopiero w przypadku wyodrębnienia z niego substancji, która jest lub zostanie wpisana do wykazu Nowych Substancji Psychoaktywnych, za jego posiadanie będzie grozić odpowiedzialność karna.

¹⁹ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 151 z późn. zm. dalej jako „UoZZChZ”.

²⁰ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1030 z późn. zm. dalej jako „UoPN”.

Rozwiązanie takie wychodzi naprzeciw oczekiwaniom społecznym w zakresie penalizacji wytwarzania dopalaczy w realiach technicznej trudności nadążania za pojawiającymi się nowymi substancjami. Szanując zasadę „nullum crimen, nulla poena sine lege” ustawodawca zrezygnował z sankcji karnych w pierwszym etapie karania za produkcję dopalaczy. W myśl art. 52a UoPN kto wytwarza lub wprowadza do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej środek zastępczy, bez uprzedniej rejestracji takiej działalności gospodarczej w rejestrze prowadzonym przez Państwową Inspekcję Sanitarną, podlega administracyjnej karze pieniężnej w wysokości od 20.000 zł do 1.000.000 zł. Pozostałe sankcje w zakresie dopalaczy, przewidziane w UoPN mają już naturę karną i od nowelizacji z 2018 roku zrównują wytwarzanie, przerabianie i przetwarzanie narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych, ale tych wpisanych do wykazu Nowych Substancji Psychoaktywnych. Dla takich czynów przewidziano sankcję do 3 lat pozbawienia wolności. W przypadku obrotu wewnątrzspółnotowego jest to 5 lat pozbawienia wolności, a w przypadku wprowadzania do obrotu takich substancji do lat 12. Osobne normy, obejmujące ograniczenie wolności do lat 10, dotyczą udzielania takich substancji osobie trzeciej w celu uzyskania korzyści. UoPN zawiera oczywiście znacznie więcej norm karnych (art. 53-74 UoPN), ale nie mieszczą się one w sferze prawa sanitarnego dotycząc m.in. takich zagadnień jak produkcja i obrót „tradycyjnymi” narkotykami.

Prawo sanitarne gwarantuje zdrowie publiczne poprzez ochronę elementów środowiska i zdrowia jednostki. Regulacje temu celowi poświęcone, dość liczne i urozmaicone, w pierwszej kolejności przewidują sankcje administracyjnoprawne, ale nie pomijają całkowicie sankcji karnych. Czyny zabronione, częściej wykroczenia, ale także przestępstwa, są penalizowane na gruncie regulacji prawa sanitarnego poświęconych zarówno ochronie elementów środowiska, jak i ochronie zdrowia człowieka.

W tej pierwszej grupie widać je szczególnie wyraźnie w przepisach o ochronie wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, o czystości i porządku w gminie w sferze gospodarki odpadami, o produktach biobójczych oraz wybitnie w regulacjach bezpieczeństwa chemicznego, gdzie podstawą odpowiedzialności karnej jest także nieprzestrzeżenie materialnego prawa Unii Europejskiej.

Regulacje sanitarnoprawne dotyczące ochrony zdrowia także przewidują odpowiedzialność karną, na gruncie regulacji jakości żywności i żywienia, zapobiegania i zwalczania zakażeń oraz chorób zakaźnych u ludzi. Szczególną regulacją w tym obszarze jest ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Po pierwsze, tylko jej wycinek, poświęcony tzw. dopalaczom, przypisać można do prawa sanitarnego. Po drugie, regulacja ta, jak mało która, zawiera szereg pozakodeksowych przepisów karnych. Po trzecie, na jej gruncie, podobnie do regulacji o produktach kosmetycznych, widać szerszy trend polegający na zastępowaniu przez ustawodawcę odpowiedzialności karnoprawnej i sankcji karnych odpowiedzialnością administracyjnoprawną, szczególnie administracyjnym karą pieniężną, co może świadczyć o polityce karnej ustawodawcy i prowokować pytania o skuteczność sankcji karnych.